DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-60

УДК 330.162

КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ В КИТАЇ

KEY CHARACTERISTICS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND FEATURES OF ITS DEVELOPMENT IN THE CHINA

Станасюк Наталія Степанівна
доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6885-9431

Мей Фей
аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-4388-7695

Stanasiuk Nataliia, Mei Fei
Lviv Politechnic National University

У статті узагальнено ключові характеристики корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) на сучасному етапі, серед яких можна виокремити орієнтація на забезпечення сталого розвитку, вплив на міжнародну конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість компанії, мотиваційний характер та тривекторний розвиток (економічний, соціальний, екологічний), універсалізація підходів до реалізації КСВ-практик у різних країнах, зростання державного регулювання цієї сфери, складність оцінювання кінцевих результатів. Розглянуто особливості поширення КСВ в Китаї. Виокремлено внутрішні і зовнішні чинники, які сприяли активізації КСВ в КНР. Виділено особливості КСВ в Китаї, а також спільні риси КСВ з європейською практикою. Акцентовано на вагомій ролі у просуванні КСВ в КНР з боку держави, зокрема через приведення у відповідність нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), розвиток, моделі КСВ, фактори, нефінансова звітність.

Implementation of the concept of corporate social compliance is an unknown basis of business development all over the world, including in China. The spread of CSR practices has become a global trend, not a separate economic phenomenon. Therefore, modern international companies should consider CSR as an important factor in shaping their competitiveness on the world market. In connection with this, the purpose of the study is to highlight the characteristics of CSR at the current stage and identify the key factors that contributed to the development of CSR in China. The following research methods were used when writing the article: generalization, analysis and synthesis to form the theoretical basis of the research, comparative and statistical and economic analysis to identify development trends, study of world experience. The article researches the theoretical foundations of the formation and development of CSR, summarizes the its key characteristics at the current stage, among which it is possible to single out the focus on ensuring sustainable development, the impact on the international competitiveness and investment attractiveness of the company, motivational character and tri-vector development, universalization of approaches to the implementation of CSR practices in different countries, the growth of state regulation of this area; the difficulty of evaluating the final results. The internal and external factors that contributed to the activation of CSR in China are singled out, including negative environmental and social consequences, the growth of the number of private enterprises, the need for the formation of non-financial reporting and inclusive growth. Features of CSR development in China are highlighted, as well as common features of CSR with European practice. Emphasis is placed on the important role of the state in the promotion of CSR in the PRC, in particular through the harmonization of regulatory and legal support. The development of CSR in the state sector of the economy is analyzed. The practical value of the research lies in the fact that the obtained results will allow a better understanding of the specifics of the CSR development of Chinese.

Keywords: corporate social responsibility (CSR), development, CSR models, factors, non-financial reporting.

© Станасюк Н.С., Мей Фей, 2023

Постановка проблеми. Економічний розвиток у світовому вимірі супроводжується поглибленням екологічних та соціальних проблем, до вирішення яких долучаються не лише уряди держав і міжнародні організації, а й представники бізнесу, громадські організації та окремі громадяни. За словами професора К. Шваба, засновника Світового економічного форуму, «подібно до того, як ми не повинні вимірювати здоров'я та життєздатність людини, лише дивлячись на її артеріальний тиск, ми не повинні судити про потенціал сталого зростання компанії, лише дивлячись на прибутки акціонерів і фінансову звітність». [1]. Це означає, що потенціал розвитку компаній, їх конкурентоздатність та інвестиційна привабливість в сучасних умовах визначаються не лише фінансовими показниками, а й характером впливу на соціальну сферу і навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку КСВ широко висвітлюється у науковій літературі у різних контекстах, зокрема розглядаються моделі КСВ, які сформувалися історично і відображають специфіку КСВ у різних регіонах і країнах. Серед українських дослідників моделей КСВ варто відзначити У. Волинець, М. Дейч, О. Жмай, А. Колосок, І. Комарницький, З. Урусова.

Про поступову імплементацію КСВ в китайську практику свідчать ряд наукових публікацій останніх років на дану тематику. Як приклад, наведемо окремі з них. Зокрема, Ц. Чжу і Ц. Чжанг висвітлювали особливості КСВ державних китайських компаній, зокрема внутрішні цінності та зовнішні рушійні сили, якими мотивуються компанії при реалізації практик КСВ [2].

Також розвиток КСВ в Китаї досліджували Д. Жанг, С. Морзе, У. Камбхамптаті, Б. Лі [3]. У своїй праці автори стверджують, що успішне впровадження Китаєм КСВ матиме велике значення для глобальної стійкості. Водночас вони акцентують, що розвиток КСВ у Китаї відрізнявся від того, що спостерігається на Заході і на практиці КСВ у Китаї завжди була « ідеологічною та політичною роботою».

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Більшість досліджень КСВ стосуються розвинених країн. Вони є основою для вивчення прогресивного досвіду бізнесу у цій сфері. Проте особливості азійського регіону і країн, що розвиваються, у цих дослідженнях представлені значно менше.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є окреслення характеристик КСВ на сучасному етапі та виокремлення ключових чинників, які сприяли розвитку КСВ в Китаї.

Виклад основного матеріалу дослідження. КСВ – це реальна світоглядна позиція бенефіціарів, запроваджена за допомогою соціальних проєктів, корисних для населення відповідної території. Особливістю КСВ, на якій варто акцентувати в нашому дослідженні, є те, що ефект від КСВ позитивно позначається не лише на самій компанії, а й на інших рівнях – громаді (регіоні бізнес-активності) та суспільстві загалом (загальнодержавний рівень). Це підтверджують численні трактування сутності КСВ сформульовані науковцями.

Зокрема, український вчений А. Колот визначає КСВ як імплементований у корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань (здебільшого добровільних) перед працівниками, партнерами, державою, інститутами громадянського суспільства та суспільством у цілому [4, с. 71]. І. Лебедєв розглядає КСВ як активну соціальну позицію підприємства, яка спрямована на сталий розвиток та передбачає сумлінне дотримання законодавства, стандартів і угод із соціального партнерства, а також добровільно прийнятих додаткових зобов'язань щодо задоволення економічних та соціальних потреб внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін, місцевих громад і суспільства в цілому [5, с. 112].

Виходячи із таких міркувань, КСВ компаній може бути інструментом якщо не вирішення, то пом'якшення екологічних і соціальних проблем в державі.

Вивчення сучасних тенденцій у сфері КСВ дає підстави сформулювати такі її характеристики:

1. КСВ пов'язана із сталим розвитком. Завдяки реалізації КСВ бізнес робить свій вклад у вирішення тих чи інших Цілей сталого розвитку. Міжнародні та національні компанії розробляють свої програми КСВ, орієнтуючись на 17 Цілей Сталого Розвитку ООН, починаючи від гендерної рівності й завершуючи захистом життя в океанах. КСВ також дедалі більше пов'язується зі зростаючими ініціативами щодо розмаїття, справедливості, недискримінації та інклюзії у робочому середовищі.

Орієнтація на сталий розвиток стає елементом бізнес-моделі компаній, які цінують свою репутацію. Ларрі Фінк, генеральний директор BlackRock, найбільшої у світі за розміром активів інвестиційної компанії, у своєму

листі до CEOS пише: «Ми зосереджуємось на сталому розвитку не тому, що ми екологи, а тому, що ми капіталісти та довірені особи наших клієнтів. Це вимагає розуміння того, як компанії пристосовують свій бізнес до масштабних змін, яких зазнає економіка» [6].

2. КСВ є ціннісно-мотивованою діяльністю. КСВ створює довгостроковий позитивний ефект, якщо компанії керуються почуттям відповідальності перед суспільними групами за результати своєї діяльності і прагненням зробити свій вклад у покращення світу. Головні принципи, які використовуються компанією у її взаємодії із стейкхолдерами – довіра, чесність, прозорість.

3. КСВ випливає на інвестиційну привабливість компанії. Кожен інвестор, приймаючи рішення щодо купівлі пакетів акцій тієї чи іншої компанії, оцінює весь спектр ризиків, в тому числі екологічні та соціальні. Компанія може бути привабливою з погляду поточної прибутковості, проте нестійкою щодо здійснення екологічної та соціальної діяльності. Останнє негативно впливає на стійкість компанії в перспективі і є джерелом не фінансових ризиків. Аналіз КСВ активностей компанії дозволяє інтегрувати екологічні, соціальні та управлінські міркування в аналіз ризиків і бізнес-рішення.

4. КСВ є чинником глобальної конкурентоспроможності компаній. Найбільший внесок у розвиток КСВ традиційно роблять транснаціональні компанії. КСВ покращує шанси компаній при виході на зовнішні ринки, а прозорість діяльності, яка є елементом КСВ, підвищує довіру з боку іноземних партнерів. Найбільш активно просували практики КСВ міжнародні компанії. У 2022 р. рейтинг соціально відповідальних компаній очолили: Rolex, Ferrari, Lego Group, Rolls-Royce, Mercedes-Benz, Harley-Davidson, The Bosch Group, PayPal, Netflix, Intel.

5. КСВ реалізується у трьох вимірниках – екологічному, соціальному й управлінському (ESG). Згідно з підходом американського економіста Дж. Елкінгтона, будь-яке підприємство несе економічну, екологічну та соціальну відповідальність перед суспільством, забезпечуючи цим свою життєздатність. За словами Даніеля Чжана, голови і генерального директора Alibaba Group та Cloud Intellience Group, – «Деякі речі ніколи не зміняться, і це наше зобов'язання перед ESG. ESG є механізмом управління та ціннісним зв'язком між Alibaba Group та основними бізнес-групами і різними підприємствами, допомагаючи Alibaba й надалі залишатися «хорошою компанією» та лідером у сфері сталого розвитку» [7].

6. КСВ все більше піддається державному регулюючому впливу. Важливим трендом розвитку КСВ є посилення вимог щодо її обов'язковості. Це робиться непрямо, опосередковано, через закріплення вимог про обов'язковість компаній оприлюднювати свою нефінансову звітність.

7. КСВ має свої особливості у різних країнах і регіонах світу, що вилилося у формування різних моделей КСВ. В основі тої чи іншої моделі лежать особливості і сила державного регулюючого впливу на дану сферу. Найбільш чітко окреслені європейська (континентальна), американська та японська моделі КСВ. В країнах Азії специфіка КСВ визначається традиціями, культурою, геополітичним становищем та особливостями корпоративних відносин тієї чи іншої країни регіону.

8. Уніфікація практичної реалізації КСВ. З початку 90-х років XX ст. міжнародні організації (Світовий банк, Європейський банк реконструкції й розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Організація економічного співробітництва й розвитку та ін.) ведуть активну кампанію, спрямовану на розроблення й впровадження міжнародних стандартів КСВ, загальноприйнятих правил та норм поведінки у даній сфері. Спроби сформувати універсальну концепцію КСВ знайшли відображення у стандарті ISO 26000. Популяризації та поширенню стандартів КСВ у світовій практиці сприяє членство у Глобальному Договорі ООН.

9. Один із найважливіших стратегічних пріоритетів КСВ – ведення бізнесу з урахуванням впливу на навколишнє середовище. Мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище в реалізації бізнес-інтересів, долучення до глобального процесу декарбонізації – невід'ємна складова КСВ компаній у всіх країнах.

10. Складність оцінювання ефективності КСВ. Враховуючи складність вимірювання соціальних та екологічних ефектів, проблема оцінювання ефективності КСВ для конкретної компанії залишається невирішеною. За словами К. Шваба, результати діяльності зацікавлених сторін не так легко виміряти, як фінансові показники компаній, які зазвичай використовують добре встановлені системи бухгалтерського обліку. Однак ми не повинні забувати, що для розробки порівнянних стандартів бухгалтерського обліку знадобилися

десятиліття, і що сьогодні ми все ще маємо кілька стандартів (GAAP, IFRS, FASB тощо), а єдиної глобальної системи бухгалтерського обліку ще не існує. Багато компаній і організацій починають дотримуватись стандартів ESG, таких як GRI, TCFD і SASB, а Всесвітній економічний форум у партнерстві з PwC, EY, KPMG і Deloitte розробив власний набір показників [1].

Попри той факт, що КСВ має і критиків, які вбачають у ній елемент реклами чи «грінвошінгу», її практики поширюються у світі. Сьогодні КСВ стає все більш поширеним явищем у КНР. Хоча в Китаї існують власні традиції соціальної орієнтації підприємств, поняття корпоративної соціальної відповідальності там виникло в результаті інтеграції КНР в економічні відносини із Заходом.

Незважаючи на швидкі темпи економічного зростання, Китай зіткнувся з новими проблемами, характерними для всіх країн, що розвиваються. Бурхливий розвиток КНР потягнув за собою серйозні екологічні, економічні та політичні наслідки: забруднення навколишнього середовища, порушення прав робітників, збільшення рівня корупції, відставання певних регіонів від загальних темпів розвитку країни.

У середині 1990-х років міжнародні компанії, що відкривали виробництва у Китаї, стали першими, хто почав впроваджувати західні норми та стандарти відповідального бізнесу у боротьбі з так званими «sweatshops» – заводами та майстернями із незадовільними умовами праці та наднизькою оплатою праці робітників. Їхні заходи змусили китайських виробників прийняти нові норми соціальної відповідальності для створення нормальних робочих умов як одні із базових передумов для виходу на світовий ринок.

Ланцюги постачань були і залишаються ще одним чинником, який спонукав китайські організації до впровадження практик КСВ. Наприклад, великі виробники автомобілів протягом багатьох років вимагали, щоб китайські постачальники мали стандарти системи екологічного менеджменту ISO 14001.

Західні компанії, які здійснюють діяльність в Китаї, активно впроваджують принципи КСВ на своїх китайських підприємствах, проте в багатьох великих китайських компаніях соціально відповідальна поведінка ще не стала частиною довгострокової стратегії компаній, а ініціативи КСВ часто обмежуються разовими благодійними проєктами або піар акціями.

Внутрішнім чинником, який сприяв поширенню КСВ в Китаї було зростання приватного сектору в економіці. Лише у 1987 році в Китаї з'явилося понад 300 тис. приватних підприємств та понад 20 млн. одноосібних підприємців. Сучасний Китай вже останні десятиліття розбудовує ринкову економіку на основі приватної власності – 70% ВВП у країні виробляється приватними підприємствами, на яких задіяно 80% усієї робочої сили [8]. Приватні фірми прискорили процес поширення практик КСВ у Китаї. І сьогодні вони беруть активну участь у відносинах із зовнішніми спільнотами, державними та неурядовими організаціями.

Про поширення КСВ свідчить те, що зростає кількість китайських компаній (різних секторів і форм власності), які оприлюднюють свої нефінансові звіти. До 2005 року китайські компанії видали лише 22 звіти про КСВ, а в 2019 році їх було вже 2089. Корпоративна нефінансова звітність в основному присутня у підприємств, що знаходяться в повній або частковій власності держави – China Huadian Corporation, PetroChina, China Minmetals Corporation та інші. Китайські компанії, які вийшли на глобальний рівень, також мають подібні звіти (наприклад, Alibaba Group), проте інформація в них часто надається лише на китайській мові [9, с. 227]. Однак звітність щодо КСВ не є обов'язковою, і не існує жодних штрафів за нерозкриття інформації ESG, не кажучи вже про видачу звітів низької якості.

Про значний поступ китайського бізнесу в напрямі сприяння сталому розвитку і КСВ-практик свідчить зростання кількості китайських компаній, які долучаються до Глобального Договору ООН. Кількість учасників Глобального Договору від Китаю за період 2018–2020 рр. збільшилася з 200 до 377. За цим показником Китай випереджує інші країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Станом на травень 2022 р. кількість учасників Глобального Договору з Китаю перевищила 560, а на вересень 2023 року їх було 879 [10].

Чинником, який сприяє ширшому впровадженні КСВ є задекларований керівництвом держави перехід КНР до інклюзивного зростання. Концепція інклюзивного зростання ґрунтується на пріоритетності розвитку людських ресурсів, досягненні повної зайнятості, підвищенні кваліфікації працівників, соціальній безпеці та сталому розвитку.

У 2000-х роках в Китаї держава проявила велику зацікавленість у сприянні поширенню норм КСВ. Було введено цілий ряд

законодавчих норм, які більшою чи меншою мірою стимулювали КСВ. Керівництво країни зробило важливий крок у 2006 році, включивши поняття «корпоративна соціальна відповідальність» до закону про корпорації. У 2006 році Шеньчженьська фондова біржа випустила «Рекомендації щодо КСВ», які вважаються першим офіційним політичним документом уряду щодо КСВ. Також у 2006 році уряд КНР опублікував Рекомендації зі складання корпоративної соціальної звітності в Китаї. У березні 2007 року Асоціація споживачів Китаю випустила «Рекомендації щодо КСВ для захисту інтересів споживачів». Згідно нового «Закону про трудові договори», який увійшов в дію з 1 січня 2008 року, підприємства були зобов'язані дотримуватися КСВ у сфері праці та зайнятості. У 2016 році Гонконгська фондова біржа зробила звітність ESG обов'язковою для компаній, зареєстрованих на біржі.

Висновки. Таким чином, концепція КСВ еволюціонує і розвивається відповідно до сучасних викликів. Вона поширюється на країни Азії і набуває характеристик, притаманних політичному, економічному устрою тої чи іншої країни. Прикладом цього є КНР. Запровадження норм КСВ в Китаї відбувалося як через зовнішні фактори (вимоги і стандарти діяльності західних компаній), так і через внутрішні (розширення приватної власності, перехід на інклюзивне зростання, погіршення екологічної ситуації в країні, необхідність підвищення міжнародної конкурентоздатності китайських компаній). КСВ в Китаї має як і спільні риси з європейськими практиками КСВ (орієнтація на сталий розвиток, оприлюднення нефінансових звітів, членство в Глобальному договорі ООН, включення ESG-показників до вимог фондових бірж), так і свої особливості – визначальна роль держави у просуванні КСВ, найбільше поширення КСВ серед державних компаній. КСВ була і залишається інструментом для китайського керівництва для просування своєї головної політичної мети, а не добровільні дії бізнес-компаній. КСВ можна розглядати не лише як важливу стратегію розвитку підприємництва, а як практичний механізм нівелювання соціально-економічних проблем суспільства. Тому розвиток КСВ може відіграти позитивну роль у пом'якшення соціальних та екологічних проблем, з якими на сьогодні стикається китайська держава.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ESG – це поточний проект, але не самоціль. Гостьовий внесок Клауса Шваба … 19 Серпня 2022 р. URL: https://sustainableswitzerland.ch/l%C3%B6sungsansatz/esg-ist-ein-laufendes-projekt-aber-kein-selbstzweck-id.573 (дата звернення: 01.09.2023).

2. Zhu Q., Zhang Q. Evaluating practices and drivers of corporate social responsibility: The Chinese context. *Journal of Cleaner Production.* 2015. № 100. P. 315–324.

3. Zhang D., Morse S., Kambhamptati U., Li B. Evolving Corporate Social Responsibility in China. *Sustainability.* 2014. № 6(11). P. 7646–7665.

4. Колот А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: сучасна філософія, проблеми засвоєння. *Економіка України.* 2014. № 3 (628). С. 70–82.

5. Лебедєв І. В. Забезпечення сталого розвитку на засадах корпоративної соціальної відповідальності. *Актуальні проблеми економіки.* 2013. № 1 (139). С. 106–116.

6. Larry Fink's 2022 Letter to CEOS. The Power of Capitalism. URL: https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/larry-fink-ceo-letter (дата звернення: 11.09.2023).

7. Alibaba Group 2017/2018 Social Responsibility Report. URL: http://csr.alibaba.com/Uploads/file/20181120/5bf385982121c.pdf (дата звернення: 21.09.2023).

8. Омельченко В. Велика гра КНР за глобальне лідерство: історичні корені – сучасні інструменти, майбутні наслідки. 30 березня 2023 р. URL: https://razumkov.org.ua/statti/velyka-gra-knr-za-globalne-liderstvo-istorychni-koreni-suchasni-instrumenty-maibutni-naslidky (дата звернення: 20.09.2023).

9. Жмай О. В. Корпоративна соціальна відповідальність в країнах Азії *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління.* 2017. Том 16. Вип. 1 (35). С. 220–234.

10. UN Global Compact China Strategy. URL: https://ungc-communications-assets.s3.amazonaws.com/docs/publications/CHINA%20STRATEGY-digital%20version-English.pdf (дата звернення: 22.09.2023).

REFERENCES:

1. ESG – tse potochnyy proekt, ale ne samotsil'. Host'ovyy vnesok Klausa Shvaba 19 Serpnya 2022 r. [ESG is an ongoing project, but not an end in itself. Guest contribution by Klaus Schwab … August 19, 2022]. Available at: https://sustainableswitzerland.ch/l%C3%B6sungsansatz/esg-ist-ein-laufendes-projekt-aber-kein-selbst-zweck-id.573 (accessed September 1, 2023).

2. Zhu Q. & Zhang Q. (2015) Evaluating practices and drivers of corporate social responsibility: The Chinese context. *Journal of Cleaner Production*, no. 100, pp. 315–324.

3. Zhang D., Morse S., Kambhamptati U., Li B. (2014) Evolving Corporate Social Responsibility in China. *Sustainability,* no. 6(11), pp. 7646–7665.

4. Kolot A. M. (2014) Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist': suchasna filosofiya, problemy zasvoyennya [Corporate social responsibility: modern philosophy, problems of assimilation]. *Ekonomika Ukrayiny*, no. 3 (628), pp. 70–82. (in Ukrainian)

5. Lebedyev I. V. (2013) Zabezpechennya staloho rozvytku na zasadakh korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti. [Ensuring sustainable development on the basis of corporate social responsibility]. *Aktual'ni problemy ekonomiky,* no. 1 (139), pp. 106–116. (in Ukrainian)

6. Larry Fink's 2022 Letter to CEOS. The Power of Capitalism. Available at: https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/larry-fink-ceo-letter (accessed September 11, 2023).

7. Alibaba Group 2017/2018 Social Responsibility Report. Available at: http://csr.alibaba.com/Uploads/file/20181120/5bf385982121c.pdf (accessed September 21, 2023).

8. Omel'chenko V. Velyka hra KNR za hlobal'ne liderstvo: istorychni koreni – suchasni instrumenty, maybutni naslidky. 30 bereznya 2023 r. [Omelchenko V. China's great game for global leadership: historical roots - modern tools, future consequences. March 30, 2023] Available at: https://razumkov.org.ua/statti/velyka-gra-knr-za-globalne-liderstvo-istorychni-koreni-suchasni-instrumenty-maibutni-naslidky (accessed September 21, 2023).

9. Zhmay O. V. (2017) Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist' v krayinakh Aziyi [Corporate social responsibility in Asian countries] *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya,* tom 16, vol. 1 (35), pp. 220–234.

10. UN Global Compact China Strategy. Available at: https://ungc-communicationsassets.s3.amazonaws.com/docs/publications/CHINA%20STRATEGY-digital%20version-English.pdf (accessed September 21, 2023).